

Milli Görüş Hareketi

Siyasal ve Toplumsal Dönüşümler

Milli Görüş Hareketi: Siyasal ve Toplumsal Dönüşümler

Hüseyin Arslan

Editörler: Lütfi Sunar & Büşra Bulut

Yayın No: 53

Fikir ve Hareket İncelemeleri Dizisi: 1

ISBN:

E-ISBN:

1. Basım, Ekim 2021

Yayın Yönetmeni: Yusuf Temizcan

Yayına Hazırlık: Mehmet Beydemir

Musahih: Ebru Ünver, Şeyda Karabatak

İç Tasarım: Zehra Elif Demirci

Kapak Tasarım: Harun Tan

© İLEM Yayınları 2021

Tüm yayın hakları saklıdır. Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Baskı ve Cilt

Hazar Reklam Matbaacılık

Sertifika No.: 26482

İskitler / Ankara

Telefon: +90 312 278 50 77

ilem
YAYINLARI

Aziz Mahmut Hüdayi M. Halk C. Türbe Kapısı S. No:13 Üsküdar - İstanbul

Tel: 0216 310 43 18 Faks: 0216 310 43 18

yayin@ilem.org.tr, ilem.org.tr/yayinlar

İLEM Yayınları, İLEM (İlmi Etüdler Derneği) ve Nobel Akademik Yayıncılık ortak markasıdır.

Milli Görüş Hareketi
Siyasal ve Toplumsal Dönüşümler

Hüseyin Arslan

ilem
YAYINLARI

Fikir ve Hareket İncelemeleri Dizisi

Bu dizide 20. yüzyılda İslamcılık düşüncesi içinde etkili olmuş; dergiler, isimler, meseleler ile ilgili kısa inceleme kitaplarına yer verilmektedir. İslamcılık düşüncesinin birikimini ve kapsamını ortaya koymak maksadıyla yayımlanacak olan *Fikir ve Hareket İncelemeler* dizisi, bu alanda sistematik olarak planlanmış ilk seri olma özelliği taşımaktadır. Bu çerçevede, meselelerin temel düzeyde anlaşılmasına katkı sağlaması hedeflenmektedir.

Yazar Hakkında

Hüseyin Arslan

Hüseyin Arslan, 2017 yılında İstanbul Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi bölümünden mezun oldu. 2019 yılında aynı üniversitede “Milli Görüş Hareketi'nin Laiklik Anlayışı” başlıklı teziyle yüksek lisansını tamamladı. Halen İstanbul Üniversitesi'nde doktora çalışmalarını sürdürmekte ve Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi bölümünde araştırma görevlisi olarak çalışmaktadır. Çalışma alanları: Türk Siyasi Tarihi, Milli Görüş Hareketi, İslamcılık, Laiklik, Türkiye'de Sol.

İçindekiler

Sunuş	ix
Önsöz	xi
Milli Görüş Hareketi ve Kökenleri	1
Milli Görüş Kavramı	7
Milli Görüş Hareketi'nin Ortaya Çıkışı	13
Necmettin Erbakan'ın Siyasete Girmeden Önceki Hayatı	14
Bağımsızlar (Müstakiller) Hareketi	20
Bağımsız Milletvekili Adayı Erbakan'ın Söylemleri	21
Gümüş Motor	24
İki Konferans	27
"Doğu'da, Batı'da ve İslam'da Kadın" Konferansı	28
"İslam ve İlim" Konferansı	29
Milli Nizam Partisi (MNP)	31
Mehmet Zahid Kotku'nun Milli Görüş Hareketi ile Olan İlişkisi	43

Milli Selamet Partisi (MSP)	47
I. Ecevit Hükümeti (CHP-MSP Koalisyonu)	49
IV. Demirel Hükümeti (I. Milliyetçi Cephe: AP-MSP-MHP-CGP Koalisyonu)	58
V. Demirel Hükümeti (II. Milliyetçi Cephe: AP-MSP-MHP Koalisyonu)	63
1980 Darbesi'ne Doğru MSP	63
1980 Darbesi'nden Sonra MSP	67
Milli Görüş Kitabı	69
Akıncılar Derneği	70
Refah Partisi (RP)	73
Adil Düzen	81
Erbakan Hükümeti (Refahyol Koalisyonu)	84
İslam Birliği	91
D-8'in Genel Özellikleri	96
Refah Partisi'nin Kapatılması	96
İslam Toplumu Milli Görüş (İGMG)	99
Fazilet Partisi (FP)	103
Anadolu Aslanları İş Adamları Derneği (ASKON)	116
Saadet Partisi	119
Milli Görüş Partileri Marjinalleşti mi?	127
Milli Görüş Hareketi'nin Toplumsal Kökenleri	131
Erbakan Külliyyatı	134
İHH İnsani Yardım Vakfı	135
Sonuç	139
Ekler	143
Ek-1: Milli Görüş Partilerinin Seçimlerde Aldığı Oy Oranları	144
Ek-2: Milli Görüş Partilerinin Genel Seçimlerde Bölge Bazında Aldıkları Oy Oranları (%)	145
Ek-3: Kronoloji	152
Ek-4: Milli Görüş Kuruluşlarının (MİLKÖ) Bazıları	156
Kaynakça	159
Dizin	171

Sunuş

Fikir ve Hareket İncelemeleri dizisi ile Türkiye'deki düşünce birikimini yansıtan ve hemen hemen her alanda karşımıza çıkan temel isimler, dergiler, meseleler hakkında bir çerçeve ve özgün bir bakışın ortaya konulması amaçlanıyor. Dizide yer alan kitaplar, Türkiye düşünce tarihinin farklı alanlarında merak edilen mevzuları ve isimleri kapsıyor. Bu çerçevede, dizide yer alan eserlerin meselelerin temel bir giriş düzeyinde anlaşılmasına katkı sağlaması hedefleniyor.

Bu seri, 2013 yılından beri İslamcı Dergiler Projesi (İDP) kapsamında sürdürülen çalışmaların bir ürünüdür. 1908'den günümüze kadar yayın yapmış dergilerin dijitalleştirilip kataloglanarak erişilebilir bir hale getirilmesi, bu sahaya dönük çalışmaların da genişlemesine yol açmıştır. Bu vesileyle, tekrar Türkiye'nin yakın tarihinde tartışmaya açılması gereken farklı fikir ve meseleler de açığa çıkmıştır. Son yıllarda İDP'nin ortaya çıkardığı kaynak üzerinden yeni birçok çalışma yapılmıştır ve yapılmaya devam edilmektedir.

Bu dizide, Türkiye düşünce tarihi içerisinde etkili olmuş ve iz bırakmış fikir ve hareketler, detaylı ve de-

rinlikli bir şekilde incelenmektedir. Zamanla genişleyecek dizide yer alan eserlerin, meseleleri etraflıca ve farklı bir gözle yeniden okunması amaçlanmaktadır. Dizide, fikirlerin bir hareket içerisinde olduğu dikkate alınarak her bir fikri ve ismi meydana çıkararak arka plana ve harekete özel bir önem verilmiştir. Dizide yer alan eserlerde konuların farklı boyutları, bilinmeyen yanları ve çeşitli tezahürleri özel olarak incelenmektedir. Her bir kitap ele alınan meselenin düşünce tarihi içerisindeki konumuna ve katkısına özel olarak ışık tutmaktadır.

Bu dizide yer alan kitaplar, ilgili konu kapsamında güncel çalışmaları olan isimler tarafından yazılmıştır. İçerik ve biçim bağlamında bir standart dâhilinde hazırlanan kitapların her biri, ele aldığı konuyu derinlemesine incelemektedir. İncelemenin derinliğine ek olarak bu dizide yer alan eserlerin okunurluğuna da özel önem verilmiştir. Bu doğrultuda eserlerin hem çok uzun olmaması hem de kolay takip edilebilir olması gözetilmiştir. Bunu sağlamak üzere kitaplar arası geçişlilikler ve bağlantılar titiz bir şekilde takip edilmiş, ayrıca eserlere gerektiğinde arşiv malzemeleri, görseller ve birincil kaynaklardan alıntılar da ilave edilerek içeriğin daha da zenginleşmesi sağlanmıştır.

Bugüne kadar hiç çalışılmamış konular kadar çokça konuşulan fakat derinlemesine çalışılmamış birçok mesele bu dizide müstakil olarak ele alınmaktadır. *Fikir ve Hareket İncelemeleri*; Türkiye'deki düşünce hayatı, siyasal hareketler ve toplumsal değişimler üzerine çalışanlar ve bu alana ilgi duyan herkes için temel bilgi kaynağı olma niteliği taşıyarak okuyucuların istifadesine sunulmuştur.

Önsöz

Milli Görüş Hareketi'nin, 1969 yılından itibaren Türk siyasi hayatı içerisinde önemli bir yeri bulunmaktadır. Hareket'in üç partisi farklı yıllarda laiklik gerekçesiyle kapatılmıştır. Ayrıca Hareket ile yollarını ayıran birçok parti kurulmuştur. Hareket, birçok farklı dönemde hükümet ortağı olmuştur. Hareket ile birlikte Türkiye'deki Müslümanlar siyasi taleplerde bulunmaya başlamıştır. Bu yüzden Türk siyasi tarihinin, Milli Görüş Hareketi göz önünde bulundurulmadan değerlendirilmesi birçok probleme neden olacaktır.

Kitabın kaleme alınması sırasında birçok kişinin doğrudan veya dolaylı yoldan desteği olmuştur. Öncelikle kitabın taslağını okuyup önemli eleştirilerde bulunan ve kitabın hazırlanmasında desteğini esirgemeyen Lütfi Sunar ve Büşra Bulut'a teşekkür ederim. "Milli Görüş Hareketi'nin Laiklik Anlayışı" başlıklı yüksek lisans tezimi hazırlarken bana sürekli yol gösteren Ali Kaya'ya teşekkürü bir borç bilirim. Milli Görüş Hareketi ile ilgili okumalar yapmamda katkıları olan Eminönü AGD Temsilciliği adına Turgay Gende başta olmak üzere kurumun bütün mensuplarına şük-

ranlarımı sunarım. Her daim yanımda olan ve değerli yorumların benden esirgemeyen değerli büyüklerim Abdullah Gınbıroğlu, Bedrettin Kesgin, İbrahim Yıldız, Numan Yazar, Yavuz Selim Küçük, Sedat Özgür, Necip Şimşek ve Osman Cerrahođlu'na, dostlarım Ahmet Yasir Temelli, Batuhan Ustabulut, Yasin Aydın, Tolga Ceylan, Halim Baş, Ođuzhan Kanlı, Mehmet Akif Kurak, Ferdi Yaman, Zübeyir Çakır, İsa Elbinsoy, Enes Temelli, Abdullah Arpa, Ertuđrul Genç, Ahmet Yusuf Asiltürk ve Mehmet Yarođlu'na teşekkür ederim. Son olarak üzerimdeki emekleri karşısında haklarını ödeyemeyeceğim değerli aileme şükranlarımı sunarım.

Hüseyin Arslan
Temmuz, 2021